

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Рівне – 2010

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – 309 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України
часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
визнано фаховим виданням у галузі історичних наук
(постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 2 від 24 вересня 2010 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

**РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ У МІСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ
ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДОБУ ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)**

У статті з'ясується питання збереження провідних позицій торгівлі у розвитку економіки міських поселень Волинської губернії у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: базарна торгівля, ярмарки, товарна біржа, Волинь.

В статье рассматривается вопрос сохранения ведущих позиций торговли в развитии экономики городских поселений Волынской губернии во второй половине ХІХ – начале ХХ вв.

Ключевые слова: базарная торговля, ярмарки, товарная биржа, Волинь.

This paper examines and clarifies whether the trade has preserved the leading position in the economical development of the urban settlements of Volyn province in the second half of the 19th – the beginning of the 20th cc.

Key words: market trade, fairs, commodity exchange, Volyn.

У розвитку економіки волинських міст у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст., на відміну від фабрично-заводської промисловості, продовжувала зберігати провідні позиції торгівля. Як і в дореформений період, у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. міська торгівля на Волині розвивалася у трьох основних формах: базарній, ярмарковій та стаціонарній.

Найдавнішою формою організації торгівлі в містах та містечках Волині були базари. За усталеною традицією в другій половині ХІХ ст. базари в містах Волині проводилися щотижня у вихідні дні, а подекуди й у святкові (як, наприклад, у Кременці, Новограді-Волинському, Острозі). У Рівному та Ковелі вже в 60-і рр. ХІХ ст. базарних днів було два на тиждень, у Житомирі – 3, а у Старокостянтинові вони функціонували щоденно [10, с. 1–35]. У подальшому у всіх волинських містах кількість базарних днів зростала.

Незважаючи на малі обсяги торговельних операцій, які здійснювалися на міських базарах, тут відбувався прямий обмін: усе, що привозилося з навколишньої округи, тут же продавалося, а все, куплене безпосередньо, опинялося в руках споживача, переважно міського жителя. Як правило, це були продукти харчування з коротким терміном реалізації, продукція ремісників, частково промислові товари. Зростання в містах кількості торгових площ, де проводилися базари, також свідчить про розширення цієї форми торгівлі. Якщо в середині ХІХ ст. кожне волинське місто мало по одній торговій площі, то на початку ХХ ст. – не менше двох, а найбільше їх нараховувалося в Житомирі (7), Ковелі (6), Луцьку (5) [5, с. 534]. Наприклад, у Житомирі в цей час торгівля велася на Сінному та Житньому ринках, а для збуту кустарних виробів був відведений спеціальний базар на Путятинській площі. На трьох міських базарах велася торгівля і в Новограді-Волинському. Головний із них знаходився на Соборній площі, де торгували м'ясом, молочними і рибними продуктами, фруктами та овочами. На Сінній площі велася жвава торгівля худобою і фуражем, а на Кінній – періодично влаштовувалися ярмарки [13, с. 21].

Міські ярмарки продовжували утримувати доволі міцні позиції в торгівлі сільськогосподарською сировиною, ремісничими та мануфактурними виробами. Ось яке розмаїття товарів на волинських ярмарках у 80-і рр. ХІХ ст. описував А. Забелін: «Зазвичай на місцеві ярмарки привозять товари для сільських потреб, а потім красні і бакалійні товари, а також галантерейні і мануфактурні вироби. До числа перших відносяться залізні і чавунні вироби, необхідні в селянському домашньому побуті, мотузки, сира шкіра, сіль, солоня риба, олія і місцеве пиво. Товарами місцевого збуту слугує хліб, худоба, шерсть, домашнє полотно, мед і віск, сало, смола і дьоготь, оброблені шкіри та інше» [11, с. 314].

Аналіз статистичних даних указує на зростання чисельності ярмарків у досліджуваній період як загалом по Волинській губернії, так і безпосередньо в її офіційних містах. Якщо впродовж другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. загальна кількість ярмарків по губернії зросла в 3,5 рази, то безпосередньо її міська частка зросла лише в 2,4 рази. Зауважимо, що через відсутність повних статистичних даних до переліку міських ярмарків не внесені ті, які проводилися в економічно розвинених містечках і за рахунок яких їх загальна кількість могла бути значно вищою.

Переважає більшість міських ярмарків на Волині у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. були роздрібними і залишалися одноденними, а за обсягами оборотів майже нічим не відрізнялися від торговельних операцій, які проводилися у звичайні базарні дні. Наприклад, упродовж 80-х рр. ХІХ – початку ХХ ст. обсяги торговельних операцій на міських ярмарках не перевищували 1 – 1,5 тис. руб. [11, с. 314; 15, с. 125].

Зростала чисельність і щорічних гуртових багатоденних ярмарків. Так, якщо на початку 60-х рр. ХІХ ст. один чотиритижневий ярмарок проводився в Дубні, а з 1865 р. три десятиденних почали функціонувати в Житомирі, то на початку ХХ ст. з'явилися ще один чотиритижневий ярмарок у Дубні, по два двотижневих – у Ковелі та Старокостянтинові, один тижневий (хмільний) – у Житомирі [2, с. 63; 6, с. 111; 3, с. 434; 24, с. 264]. Однак найбільш поширеними на Волині в досліджуваній період залишалися роздрібні ярмарки. А саме їх функціонування і відкриття нових у пореформений період, як слушно стверджував Б. Кругляк, мало місце в тих регіонах України, де існувала досить слабо розвинута промисловість із високою часткою в ній ремісничого виробництва [15, с. 99–100].

Як і в попередні періоди, у другій половині XIX – на початку XX ст. на ярмаркову і базарну форми торгівлі в містах Волині продовжували впливати такі фактори, як географічне розміщення того чи іншого міського поселення, наявність шляхів сполучення тощо. Південна межа Полісся з лісостепом, яка проходить приблизно вздовж лінії Володимир-Волинський – Луцьк – Рівне – Корець – Берездів – Шепетівка – Полонне – Чуднів – Троянів – Житомир, водночас указує на найвищі точки торгового обміну, які існували в цих населених пунктах на межі двох фізико-географічних зон [14, с. 88]. Вочевидь, саме вказані міста і містечка мали певні переваги над іншими в розвитку торгівлі.

У 60–80-і рр. XIX ст. важливу роль у міській торгівлі відігравали насамперед шосейні та водні шляхи сполучення. Відсутність останніх негативно позначалася на її розвитку. Щодо цього в найгіршому становищі перебував Овруч. «Не маючи зручного сполучення з іншими найближчими містами, не може організувати ніякої значної торгівлі: восени і навесні через болота, які його оточують, воно буває майже недоступним», – так писав про цей повітовий центр у 80-і рр. XIX ст. М. Теодорович [26, с. 287]. А от наявність зручних шляхів сполучення дозволила таким містам, як Кременець, Новоград-Волинський, Острог, Старокостянтинів у 60–70-і рр. XIX ст. зайняти провідні позиції в гуртовій торгівлі на Волині. До того ж вони орієнтувалися на торгові зносини з Царством Польським, Австро-Угорщиною, Пруссією, а також із Одесою. Найбільші обороти цих міст були пов'язані з торгівлею хлібом, цукром, лісом, спиртом тощо [10, с. 18, 22, 28].

Головну роль у внутрішній торгівлі на Волині в 60–80-х рр. XIX ст. відігравав губернський центр. У цей час найбільш поширеними предметами продажу на житомирських базарах та ярмарках виступали зерно, борошно, лісні будівельні матеріали, предмети розкоші (як місцевого виробництва, так і привізні). Найбільші цукрові заводи Київської та Волинської губернії мали тут свої великі склади, звідки цукор надходив до рук дрібних торговців і розвозився в інші місцевості [10, с. 4].

Окрім Житомира, значними торговельними хлібними центрами на Волині в 60–80-х рр. XX ст. виступали повітові міста Луцьк, Острог і Дубно, а також містечка Корець Новоград-Волинського та Устилуг Володимир-Волинського повітів [33, с. 236].

У 80–90-і рр. XIX ст. частина старих торговельних центрів Волині, які залишилися осторонь залізниць, утратила своє значення, а інші, отримавши залізничне сполучення, починають інтенсивно розвиватися. Це може служити підтвердженням висновків П. Лященка про те, що залізниці не лише залучали до товарного обігу все більші маси сільськогосподарської і хлібної продукції, а й рішуче змінили налагоджені шляхи постачання ринків [19, с. 129].

Так, через відсутність або досить пізню появу залізничної колії поступово втратили свої провідні позиції в торгівлі Острог, Новоград-Волинський, Старокостянтинів, Кременець. І навіть на обсягах торгівлі губернського центру негативно позначилася довготривала відсутність залізничного сполучення. Адже з появою залізниць відпадала потреба у функціонуванні тут гуртових ярмарків. Ось як описує фактичний стан гуртової торгівлі у 80-х рр. XIX ст. у Старокостянтинів військовослужбовець Б. Зуц: «Занепад гуртової торгівлі, безумовно, змусив багатьох підприємців залишити місто і переїхати в інші місцевості, забравши з собою і значні кошти, які були в місті в обігу... Цим же можна пояснити і занепад міських ярмарків, котрі, за спогадами старожилів, сьогодні не мають і тіні подібності до тих багатолюдних ярмарків, які відбувалися раніше» [12, с. 69].

Новий вид транспорту спрощував доставку товарів від виробника безпосередньо до споживача. Так, за 1894–95 рр. лише до Дубна залізницею було привезено 861432 пудів різних вантажів. У 1898 р. через станцію Здолбунів було відправлено 542929 пудів, а прибуло 1262373 пудів вантажів. Найбільші обсяги товарних перевезень тут були пов'язані із пшеничним борошном і лісними будівельними матеріалами [31, арк. 61, 61 зв.].

Залізничне сполучення, яке з'єднало між собою чимало населених пунктів Волинської губернії, прискорило поширення постійних форм торгівлі у її містах, зокрема магазинно-крамничну. Хоча подібні торгові заклади були відомі в містах краю і в середині XIX ст., найбільшого поширення вони починають набувати з 80-х рр. XIX ст. На цей час у своїх спостереженнях А. Забелін указав на таку характерну деталь: «... у містах Волинської губернії вражає маса крамничок, а втім мало в якій товару набереться більш ніж на 100 рублів» [11, с. 314].

Найбільше постійних торговельних закладів функціонувало в містах з найвищими демографічними показниками, і, в першу чергу, в тих, де проживали потенційно заможні покупці з числа дворян, чиновників тощо. Це, в першу чергу, стосується губернського центру Волині, а також повітового Рівного. Стаціонарна торгівля успішно процвітала і на залізничних станціях. Так, у Здолбунові в 1903 р. функціонував 31 торговельний заклад, а поблизу самого вокзалу збиралися щоденні базари, куди місцеві селяни, а також чеські колоністи з навколишньої округи привозили на продаж продукти харчування [32, арк. 7, 93]. На початку XX ст. його торговельні обороти вже перевищували 100000 руб., що дозволило за таким показником цьому позаштатному місту обігнати повітовий центр – Острог [32, арк. 93]. Здолбунів продовжував швидко розвиватися, незважаючи на близькість такого значного торговельного центру, як Рівне.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. стаціонарна торгівля тісно взаємодіяла з базарною, доповнюючи одна одну. Міські базари в цей час починають збиратися значно частіше (тричі на тиждень, а подекуди й щодня), а на базарних площах відкриваються крамниці, з'являються рундуки, столи, з яких велася торгівля продуктами харчування та фабричними виробами. Ось як змалював центральну частину губернського центру Волині кінця 80-х рр. XIX ст. його мешканець Т. Вержбицький: «Крамниці, крамнички ... туляться на кожному кроці. Базарна площа на Воздвиженській вулиці і Кафедральна вулиця зосереджують всю торгівлю предметами першої необхідності... Починаючи від меблів і завершуючи поношеним одягом – тут усе можна знайти» [1, с. 22].

Базарну, а також крамничну торгівлю значно поживлявала присутність у містах військових, оскільки вони виступали потенційними споживачами місцевих товарів. Саме тому їх тимчасова відсутність у містах протягом перебування у літніх таборах призводила до різкого скорочення обсягів торгівлі, на що звертали увагу як представники виборних органів міської влади, так і мешканці волинських міст. «З обезлюдненням міста наступає повна відсутність усіякого торгового обігу», – неодноразово констатували на своїх засіданнях уповноважені зборів Дубенського міського спрощеного громадського управління [8, арк. 52]. Описуючи Старокостянтинів 80-х рр. XIX ст. Б. Зуц також підкреслював: «... на час відсутності полків для табірною збору активність торгівлі завмирає і на самому місті лежить якийсь відбиток запустіння» [12, с. 69].

Як відомо, у роботах Г. Діхтяра, І. Гуржія, Б. Кругляка, присвячених розвитку внутрішньої торгівлі в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст., підкреслюється роль нових форм постійної торгівлі, які нарівні з гуртовими дозволяли займатися і гуртово-роздрібними, а також роздрібними операціями [9, с. 95–131; 6, с. 99–100; 15, с. 58–59]. Поява гастрономів та універмагів, торговельних фірм і домів, сільськогосподарських виставок та бірж – усе це стає характерним для найбільших торгових міст Волині насамперед на початку XX ст. У першу чергу це стосується Житомира та Рівного. За підрахунками Т. Лазанської, у Житомирі впродовж XIX ст. не існувало жодного торговельного дому [18, с. 28, 30]. Проте у 1905 р. їх вже діяло 10 [27, с. 51–53]. За даними «Сборника сведений о действующих в России торговых домах» на 1912 р. торговельних домів у містах Волині нараховувалося 55, а в 1914 р., за підрахунками Б. Кругляка, їх уже було 59, що становило 35 % від загальної кількості у губернії 5 [25, с. 79–285; 15, с. 68].

Найзначніше число таких закладів зосереджувалося у Рівному. На 1912 р. тут діяло 38 торговельних домів із капіталами майже 300 тис. руб. Серед них були як дрібні, так і досить потужні. Зокрема, торговельний дім «А. Роттенберг і Х. Бат», який займався торгівлею сукнами, володів капіталом у 150 тис. руб. і був найбільшим у губернії [25, с. 79–285].

Значного поширення в Рівному на початку XX ст. набула складська торгівля з реалізацією продукції за зразками, які пропонували агенти торговельних фірм. На вказаний час у місті нараховувалося 18 постійних складів хліба та лісу. Для порівняння зазначимо, що водночас у Житомирі їх діяло лише 8 [4, с. 136].

Прискорене зростання Рівного як важливого торгового центру Волині спонукало саме тут у 1910 р. відкрити товарну біржу. Аргументуючи перед волинським губернатором необхідність її відкриття, управляючий Рівненським відділенням державного банку наголошував: «Необхідне місце, де б торговці могли отримувати інформацію про ціни на товари, про місця збуту їх і обговорювати інші комерційні питання. Фактично біржа і тепер уже існує, але вона не має приміщення і є натовпом євреїв, які штовхаються на вулицях» [30, арк. 4]. Про цю ж проблему 17 вересня 1911 р. йшла мова у рівненській газеті «Волинская мысль»: «Біржа... “прилаштована” до товариства взаємного кредиту через відсутність коштів для найму... приміщення. Т. ч. немає місця, де можна було збиратися і обговорювати справи» [21].

Зазначимо, що до цього часу на Правобережній Україні діяла лише одна товарна біржа у Києві, яка в умовах різкого збільшення випуску товарної продукції вже була не спроможна пропустити всю масу пропонованих товарів у цьому регіоні України. На думку Б. Кругляка, поява ще однієї біржі в Рівному дозволила обслуговувати шляхом посередництва торгівлю всієї Західної Волині, а також більш дієво підтримувати економічні зв'язки з підприємствами Царства Польського [16, с. 116].

У розвитку внутрішньої торгівлі на Волині, зумовленому соціально-економічними змінами 60–90-х рр. XIX ст., важливу роль відігравали і магнатські господарства краю. Погоджуючись із висновками В. Павлюка про те, що магнатерія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині XIX ст. перетворювала свої господарства на капіталістичні економії і виробляла продукцію для ринку, варто наголосити, що її реалізація через ярмарково-базарну мережу, як правило, відбувалася в містах [22, с. 106]. Саме тут поміщики продавали сільськогосподарську продукцію і промислові товари і водночас закупували гуртом сировину для своїх заводів і фабрик.

У цьому зв'язку дієвою формою стаціонарної торгівлі, в якій активну участь брали місцеві поміщики, наприкінці XIX – на початку XX ст. виступала виставкова торгівля. На сільськогосподарських і промислових виставках, які, як правило, організовувалися в містах, експонувалися зразки продукції, з якими могли ознайомитися потенційні покупці, а за потреби і придбати потрібний товар. Хоча поширення така форма торгівлі в містах Волині не набула, однак відомо, що на початку XX ст. в Житомирі і Луцьку діяли філії найбільшої на Правобережній Україні Бердичівської виставки, а в Кременці – виставка продуктів садівництва і бджільництва. У 1912 р. в Житомирі була відкрита самостійна виставка продукції землеробства, тваринництва, хмелярства тощо [17, с. 126–129].

Близькість кордону з Австро-Угорщиною визначала основні напрямки зовнішньої торгівлі Волинської губернії, в якій головну роль відігравали такі містечка, як Радзивилів Кременецького та Волочиск Старокостянтинівського повітів. Функціонування в цих населених пунктах найбільших державних митниць на Волині позитивно позначилося на їх торгівлі, особливо після того, як у 70-і рр. XIX ст. залізнична колія з'єднала їх із внутрішніми регіонами підросійської України, а також із західноукраїнськими землями у складі Австро-Угорщини. Ось як описував Радзивилів у 70-і рр. XIX ст. Т. Стецький: «... уже на його околицях помітний значний рух подорожніх, які прямували в бік митниці, а в самому містечку він видавався ще жвавішим: хто перепаковував товари з возів на вози, а хто вже починав торгувати з подорожніми, що прибули до Росії» [34, с. 193].

У 1881 р. у Радзивиліві нараховувалося 162 крамниці, щотижня збиралися великі базари, 6 разів на рік проводилися одноденні ярмарки [28, арк. 57 зв.]. Найбільш значні обсяги зовнішньоторговельних операцій здійснювалися через Радзивилів на початку ХХ ст. Так, у 1905 р. через Радзивилівську митницю було вивезено товарів на суму більше 5 млн. руб., а ввезено – на 2,67 млн. руб. Через шість років, у 1911 р., торговельні операції з експорту зросли на 1 млн. руб., а з імпорту – на 2,5 млн. руб. [29, арк. 57 зв; 23, с. 86].

Проте першість із зовнішньоторговельних операцій утримувала Волочиська митниця, через яку на початку ХХ ст. вивозили товарів на суму більше 20 млн. руб. і ввозили більше, ніж на 10 млн. руб. 32 [101, с. 86]. Головними експортними товарами, що проходили через найбільші волинські митниці, залишалися хліб, вовна, худоба, цукор. Увезені товари з-за кордону в основному належали до промислової групи (сільськогосподарські машини, обладнання для залізниць тощо) [11, с. 322; 29, арк. 57 зв.].

Висвітлюючи роль Радзивилова і Волочиська у зміцненні економічних зв'язків Наддніпрянської України із західноукраїнськими містами Австро-Угорщини, О. Мазурок підкреслював, що в цих волинських прикордонних містечках постійно жили купці і торгові агенти зі Львова, Бродів, Станіслава, Тернополя, Чернівців тощо, водночас і в Східній Галичині також були відомі імена радзивилівських купців [20, с. 64–65].

Та все ж головну роль міста Волині на початку ХХ ст. продовжували відігравати насамперед у внутрішній торгівлі губернії, при цьому поширюючи свої торговельні операції і на інші українські території та загалом царську Росію. Так, анкетні дані, заведені на міських торговців Волинської губернії, які в 1911–1914 рр. бажали отримати кредити в Ковельському відділенні Російського торгово-промислового банку для розвитку своєї справи, засвідчують, що переважно мануфактурні, тютюнові, бакалійні, книжково-канцелярські товари вони завозили на Волинь із Києва, Москви, Петербурга, а також із Варшави, Любліна, Лодзі [7, арк. 5 зв., 19 зв., 36, 38].

Як бачимо, у розвитку економіки волинських міст в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. торгівля продовжувала зберігати свої провідні позиції. Однак упродовж цього часу відбулися зміни у співвідношенні окремих форм торгівлі на користь стаціонарної. Сформована в 70–90-і рр. ХІХ ст. мережа залізниць призвела до зростання ролі нових торговельних центрів, а також до занепаду деяких старих. Цілеспрямований потік товарообігу між поліською та лісостеповою частинами Волинської губернії дозволив тісніше їх об'єднати у єдине економічне ціле, а торговельні зв'язки волинських міст з іншими регіонами України сприяли формуванню всеукраїнського ринку. Водночас торговельні контакти міст Волині з центральними губерніями царської Росії та Царством Польським прискорювали інтегрування української економіки у загальноімперську. У зовнішніх торговельних зносинах міста Волині тяжіли до ринків Східної Галичини у складі Австро-Угорщини, що диктувалося географічним положенням Волинської губернії.

Джерела та література

1. Вержбицкий Т. И. Краткое описание города Житомира / Т. И. Вержбицкий. – Житомир, 1887. – 28 с.
2. Воронин А. Записка о владельческих городах и местечках Юго-Западного края / А. Воронин. – К., 1869. – Ч. 1. – 205.
3. Весь Юго-Западный край. Справочная книга торгово-промышленных и фабрично-заводских предприятий, административных учреждений и крупного землевладения в губерниях Киевской, Волынской и Подольской. – К., 1907. – 645 с.
4. Города России в 1904 году. – СПб.: Центр. статист. ком. МВД, 1906. – 873 с.
5. Города России в 1910 году. – СПб.: Центр. статист. ком. МВД, 1906. – 873 с.
6. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років ХІХ ст. / І. Гуржій. – К.: Наук. думка, 1968. – 188 с.
7. Державний архів Волинської області. – Ф. 395. – Оп. 1. – Спр. 1. Циркуляри Російського торгово-промислового банку, 1912–1915 рр.
8. Державний архів Рівненської області. – Ф. 359. – Оп. 1. – Спр. 1. Журнали засідань зборів уповноважених м. Дубно за 1894–1895 рр.
9. Дихтяр Г. А. Внутренняя торговля в дореволюционной России / Г. А. Дихтяр. – М.: Изд-во Акад. Наук СССР. – 236 с.
10. Экономическое состояние городских поселений Европейской России в 1861–62 гг. – СПб., 1863. – Ч. 1. – VIII. – Волынская губерния. – 35 с.
11. Забелин А. Военно-статистическое обозрение Волынской губернии / А. Забелин. – К., 1887. – Ч. 1. – 365 с.
12. Зуц Н. И. Описание города Староконстантинова от начала основания до наших дней (1561–1884) / Н. И. Зуц. – Староконстантинов, 1884. – 85 с.
13. Коган Л. Г. На рубеже столетий (Новоград-Волынский в конце ХІХ – начале ХХ ст. / Л. Г. Коган // Звягель древній і вічно молодий. Тези Всеукр. наук.-краєзн. конф. – Новоград-Волинський, 1995. – С. 20–21.
14. Коротун І. М. Розміщення продуктивних сил України / І. М. Коротун, Л. К. Коротун, С. І. Коротун. – Рівне: Вид-во УДАВГ, 1997. – 420 с.
15. Кругляк Б. А. Внутренняя торговля в России в конце ХІХ – начале ХХ века на материалах Украины / Б. А. Кругляк. – Самара: Самарский университет, 1992. – 191 с.
16. Кругляк Б. Міста Волині – як торговельно-промислові осередки / Б. Кругляк // Актуальні проблеми розвитку міст та міського самоврядування (історія і сучасність). Тези міжнар. наук.-практ. конф. – Рівне, 1993. – С. 114–116.
17. Кругляк Б. А. Торговельна буржуазія в Україні (60-ті роки ХІХ ст. – 1914 р.) / Б. А. Кругляк // Укр. іст. журн. – 1994. – № 6. – С. 72–81.
18. Лазанська Т. І. Торговельні дома України на рубежі двох століть (1892–1914 рр.) / Т. І. Лазанська // Проблеми історії України ХІХ – початку ХХ ст. – К., 2001. – Вип. II. – С. 24–41.
19. Лященко П. И. История народного хозяйства СССР. Капитализм. – М.: Госуд. изд-во полит. литературы / П. И. Лященко. – М., 1956. – Т. 2. – 728 с.
20. Мазурок О. С. Города западно-украинских земель эпохи империализма / О. С. Мазурок. – Львов: Світ, 1990. – 153 с.
21. Местная жизнь. В Ровенском биржевом обществе // Волынская мысль. – Ровно. – 17 сентября. – № 135.
22. Павлюк В. В. Магнатерія Волині в умовах розвитку ринкових відносин у другій половині ХІХ ст. / В. В. Павлюк // Укр. іст. журн. – 2000. – № 1. – С. 102–108.

23. Памятная книжка Вольнской губернии на 1907 год. – Житомир : Изд. губерnsk. статист. ком., 1906. – 183 с.
24. Памятная книжка Вольнской губернии на 1911 год. – Житомир : Изд. губерnsk. статист. ком., 1910. – 620 с.
25. Сборник сведений о действующих в России торговых домах. – СПб., 1912. – 454 с.
26. Теодорович Н. И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Вольнской губернии : В 5 т. / Н. И. Теодорович / Почаев, 1888. – Т. 1 : Житомирский, Новоград-Вольнский, Овручский уезды. – 436 с.
27. Указатель действующих в Российской империи акционерных предприятий и торговых домов. – СПб., 1905. – Т. 2. – 783 с.
28. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі - ЦДАК України). – Ф. 442. – Оп. 549. – Спр. 43. Про введення міського положення в Луцьку, Ковелі, Володимирі-Волинському, Кременці і Овручі Волинської губернії, 1890–1892 рр.
29. ЦДАК України. – Ф. 442. – Оп. 636. – Спр. 391. Звіт волинського губернатора за 1905 р., 1906 р.
30. ЦДАК України. – Ф. 442. – Оп. 639. – Спр. 608. Прохання купців і промисловців про заснування в м. Рівному товарної біржі, 1909–1910 рр.
31. ЦДАК України. – Ф. 442. – Оп. 651. – Спр. 243. Про влаштування в м. Рівне водопроводу, 1898–1903 рр.
32. ЦДАК України. – Ф. 442. – Оп. 653. – Спр. 121. Про утворення із селища Здолбунів міського поселення, 1900–1906 рр.
33. Янсон Ю. Хлебная торговля на Волини / Ю Янсон. – СПб., 1870. – 285 с.
34. Stecki T. J. Wołyń pod względem statystycznym, historycznym i archeologicznym: Ser. 2-ga / T. J. Stecki. – Lwów, 1871. – 472 s.

УДК: [94 (477.81/82): 329.78] "1921-1939"

Мельничук Н.М.

СИМВОЛІКА ПОЛЬСЬКОГО СОКОЛЬСТВА ВОЛИНИ: ПОХОДЖЕННЯ І ТРАДИЦІЇ (1921-1939 рр.)

На основі аналізу джерельних матеріалів архівів Західної України, а також проблемної польської історіографії автор розкрив ключові етапи становлення символіки і пов'язаних з нею традицій польської організації «Сокол». Дослідник ґрунтовно проілюстрував символи товариства регіональними напрацюваннями соколів Волині міжвоєнного періоду.

Ключові слова: герб, гімн, прапор, гасло, вітання, однострій.

На основе анализа источников архивов Западной Украины, а также проблемной польской историографии автор раскрывает базовые этапы оформления символики и связанных с ней традиций польского товарищества «Сокол». Исследователь качественно проиллюстрировал символы организации региональными введениями соколов Волини междувоенного периода.

Ключевые слова: герб, гимн, флаг, лозунг, приветствие, униформа.

The research was based on the analysis of the archive documents from the West Ukrainian archives and the works of Polish historians. The base moments the origin's and tradition's emblems of Polish «Sokol» were described there. Woman of science illustrated the sokol's organization emblems by particular features of Volyn in the period between wars.

Key words: arms, hymn, flag, slogan, greeting, uniform.

Сокольський рух став визначальним фактором у вихованні цілих поколінь слов'янських народів. Ідея соколицтва виникла на чеській землі, увібравши в себе досвід шведської, німецької, французької систем фізичного виховання і загартування. З часом сокольські товариства стали важливим елементом відродження національної свідомості слов'янських народів, у першу чергу тих, що були під ярмом імперських дворів Габсбургів і Романових. Із здобуттям Польщею незалежності саме цьому товариству судилося стати центром поширення польськості на українських землях.

У сучасній історіографії історії сокольського руху міжвоєнного періоду простежується процес росту зацікавленості проблемою. Ця ситуація пов'язана з реставрацією спортивно-виховного товариства «Сокол» у Польщі наприкінці минулого століття, активізацією діяльності спілок та об'єднань польської національної спільноти в межах України, а також розсекреченням ряду архівних матеріалів та бібліотечних фондів тощо. Проте якщо підходити до комплексного вивчення проблеми з регіональної точки зору, слід зазначити, що недостатньо вивченим залишається сокольський рух на українських землях, особливо на Волині. Зокрема домінують праці польських дослідників, які дають загальний аналіз руху на теренах підвладних Польщі в 1921-1939 роках [7; 8; 17] або розкривають специфіку становлення в окремо взятих округах, наприклад, на Львівщині [10], Шлезьку [18], Любашівщині [14], Люблінщині [11] і т.д.

На окрему увагу заслуговує і вивчення символіки польського сокольства (герб, гімн, прапор, гасло, вітання, однострій), в якій органічно були поєднані здобутки всесокольського руху з національними елементами. Саме це зумовило актуальність та новизну теми, обраної автором для дослідження. Розкрити проблему дозволило використання наявних друкованих досліджень польських та українських авторів, Інтернет-ресурсів, джерельної бази ДАРО, а також періодики з бібліотечних фондів ДАТО, ДАВО, ЦДАУ м. Львова.

Як емблему провідники сокольського руху використали зображення птаха – сокола. У загальнослов'янській традиції цей птах виступав символом вправності, витривалості, блискавичної реакції,

З М І С Т

NOTA BENE

Грипич С.Н. ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НА СТОРІНКАХ ФАХОВОЇ ПЕРІОДИКИ, ПРЕДСТАВЛЕНОЇ У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РДГУ (<i>Рецензія на періодичне фахове видання „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: зб. наук. праць: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету”</i> . – Рівне: РДГУ, 2000 – 2010)	3
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	
Удод О.А., Юрій М.Ф. ВЛАДА У КИЇВСЬКІЙ РУСІ	7
Заглинська Л.В., Гоголь Т.В. УКРАЇНСЬКІ ГРОШІ В ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНОМУ АСПЕКТІ СТАНОВЛЕННЯ СВІТОВИХ ГРОШОВИХ ВІДНОСИН	17
Єрасов Б.В. УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ МІЖ КНЯЗЕМ ВОЛОДИМИРОМ ТА ЦЕСАРІВНОЮ АННОЮ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ	28
Омельчук Б.А. РЕЗИДЕНЦІЙНЕ БУДІВНИЦТВО НА ЛЬВІВЩИНІ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XVII СТОЛІТТЯ	32
Казначєва Л.М. РІЧПОСПОЛИТСЬКІ СЕЙМИКИ У ШЛЯХЕТСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	37
Шеретюк Р.М. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ПІД ЧАС ПРИЄДНАННЯ УНІАТІВ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ УКРАЇНИ ДО РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КІНЦІ XVIII СТ.	42
Нагорний В.В. ПЕНІТЕНЦІАРНІ ЗАКЛАДИ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У БОРОТБІ З УКРАЇНСЬКИМ ПРАВОСЛАВНИМ СЕКТАНТСТВОМ У XVIII - ПОЧАТОК XX СТОЛІТЬ)	47
Нікітін Ю.О. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПО СТВОРЕННЮ І РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ НАРОДНОГО ЗДОРОВ'Я В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ, ХАРКІВСЬКІЙ ТА ПОЛТАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЯХ У II ПОЛОВИНІ XIX СТ.	51
Шугаєва Л.М. В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ'Я. ІНОКЕНТІЙ БАЛТСЬКИЙ	57
Киридон А.М. УТВЕРДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОГО ПОБУТУ В СУСПІЛЬСТВІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920-Х РОКІВ: ОНТОЛОГІЧНИЙ І АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ	59
Доброчинська В.А. ЮРІЙ ШУМОВСЬКИЙ: ВІХИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ (1908–2004)	68
Абакунова Г.В. АНТИСЕМІТСЬКА ПОЛІТИКА НАЦИСТСЬКОЇ ВЛАДИ В РАЙХСКОМІСАРІАТІ «УКРАЇНА»	73
Киридон П.В. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПАРТІЙНО-ДЕРЖАВНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ ХРУЩОВСЬКОЇ ДОБИ	79
Чура В.І. КОМПАРТАПАРАТ І РЕЛІГІЙНИЙ РУХ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. XX СТ.	84

Мишков В. ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА АДРІАНА (ЧЕТВЕРГОВА) В КОНТЕКСТІ НАЛАГОДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНОГО ДІАЛОГУ МІЖ РОСІЙСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ СТАРООБРЯДНОЮ ЦЕРКВОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ	88
Веремейчик Л.Ф. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ПРОТЕСТАНТІВ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	92
Милуш В.І. ВПЛИВ ХРИСТІЯНСТВА НА ВІЙСЬКО: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ І СУЧАСНІСТЬ	95
Филипчук С.В. ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ЦЕРКОВ	100
Давидчук С. ВІЗИТИ ВИЩИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ В УКРАЇНО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ 90-Х РР. ХХ СТ.	103
Сидорук Т. В. ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА НА ПРОЦЕСИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	110
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Прищепя Б.А. НОВІ АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТОПИСНИХ МІСТ ВОЛИНИ	117
Прищепя О. П. РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ У МІСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДОБУ ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	123
Мельничук Н.М. СИМВОЛІКА ПОЛЬСЬКОГО СОКОЛЬСТВА ВОЛИНИ: ПОХОДЖЕННЯ І ТРАДИЦІЇ (1921-1939 рр.)	127
Ленартович О.Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОУН НА ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД 1921-1939 РР.	131
Цецик Я.П. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ВОЛИНИ У 1931 – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1935 РР.	136
Жив'юк А.А. ТЕАТР ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ КОМУНІСТИЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ: РІВНЕНСЬКИЙ ВИПАДОК	142
Семещук В.М. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕЛПОРАТИВНИХ РОБІТ НА ВОЛИНІ В УМОВАХ «ЗАСТОЮ»: ПРОБЛЕМИ І СПРОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	148
Виткалов С.В. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТОВАРИСТВА ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ РІВНЕНЩИНИ	156
Демянюк І. НА ПЕРЕДНЬОМУ КРАЇ. Нарис історії Української Гельсінської Спілки на Рівненщині	159
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Постоловський Р.М. НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ В ЧЕСЬКИХ ЗЕМЛЯХ	168

Бевзюк Є.В. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЧЕСЬКИХ І СЛОВАЦЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	177
Агасиев Икрам Керим оглы ПРОБЛЕМЫ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ НЕМЕЦКИХ КОЛОНИСТОВ В ЮЖНОМ КАВКАЗЕ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ ХІХ ВЕКА	183
Івчик Н.С. ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В СФЕРІ ОСВІТИ У ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ КРАЮ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.	187
Константінова В.М. ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО МІСТ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІД МАНІФЕСТУ ПРО ВОЦАРІННЯ ОЛЕКСАНДРА ІІІ ДО МІСЬКОГО ПОЛОЖЕННЯ 1892 Р.	191
Троян П.С. КОЛОНІАЛЬНЕ ПИТАННЯ В НІМЕЧЧИНІ 1841 – 1884 рр.: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	195
Плюта Н.В. ФРАНЦІЯ І КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ 80-90-Х РР. ХІХ СТОЛІТТЯ	198
Валюх Л.І. АНГЛО-НІМЕЦЬКИЙ КОНФЛІКТ В ПІВДЕННІЙ АФРИЦІ (1895 – 1896 рр.) В ОЦІНЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	204
Хитровська Ю.В. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО КЛІРУ В ДЕРЖАВНИХ ДУМАХ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ДИСКУСІЙ НАВКОЛО ПИТАННЯ ПРО МОЖЛИВІСТЬ УЧАСТІ ДУХОВЕНСТВА У ПОЛІТИЦІ В ПРАВОСЛАВНІЙ ПРЕСІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	209
Ласкавий Д.В. УГОДА ГРІНВУДА – БЕРАНЖЕ 1919 р. І НАФТОВИЙ СОЮЗ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ	213
Скопова О.І. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ КРИЗИ КОНСТИТУЦІЙНО-МОНАРХІЧНОГО ЛАДУ В ІСПАНІЇ (1918-1931 РР.)	216
Бородинська Л. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СПІЛЬНОТИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН У ПОЛЬЩІ (1918-1939 РР.)	221
Давлетов О.Р. РІХАРД ДАРРЕ – ВІД АГРОНОМА-КОЛОНІЗАТОРА ДО МІНІСТРА ПРОДОВОЛЬСТВА ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТРЕТЬОГО РЕЙХУ: ШТРИХИ ДО ПОЛІТИЧНОГО ПОРТРЕТУ	225
Піковська Т.В. НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ПРОГРАМАХ НІМЕЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПЕРШІЙ ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В 1920 – СЕРЕДИНІ 1930-х рр.	229
Постоловський Р.М. ДЕМОКРАТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1944 – 1945 рр.)	233
Віруцька С.В. СУСПІЛЬНО - ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ В ПОЛЬЩІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОДІЙ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ»	239
Лемак Н.М. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ Е. ХІТА В УМОВАХ ЕВОЛЮЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ ЗАСАД КОНСЕРВАТИЗМУ ДО НЕОКОНСЕРВАТИЗМУ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)	244

Пелех Є.І. УЧАСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ ФРН У МІЖНАРОДНИХ ЗУСИЛЛЯХ ІЗ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ (1991-1995)	251
Генега І.М. ДОКТРИНА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ Є.ПРИМАКОВА: ВІД РОМАНТИЗМУ ДО ПРАГМАТИЗМУ?	255
Санжаревський О.І. СПІЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОБОРОНИ БІЛОРУСІ ТА РОСІЇ В КІНЦІ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ДОГОВОРУ ПРО СТВОРЕННЯ СОЮЗНОЇ ДЕРЖАВИ	261
Бояківський Л. С. ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ ПРОЕКТ БУДІВНИЦТВА ГАЗОПОРТУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГОБЕЗПЕКИ ПОЛЬЩІ: ДИСКУСІЯ В СЕРЕДИНІ КРАЇНИ	265
Павлюк Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ ПРО ПРИЄДНАННЯ МІЖ ХОРВАТІЄЮ ТА ЄС	268
Буз О.М. ЖІНКИ В ПОЛІТИЧНІЙ ТЕОРІЇ	372
Троян С.С. ПОЛІТОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИКО-ЕКСПЛІКАЦІЙНИЙ ПІДХІД	276
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ	
Якимчук О.О. ВІТЧИЗНЯНІ ІСТОРІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХЕТСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ШЛЯХТИ РІВНЕНСЬКОГО ПОВІТУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	281
Ветвінська Н.О. ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ПРОБЛЕМИ В ІСТОРІОГРАФІЇ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЯЗИЧНИЦТВА В ХІХ- ХХ СТ.	286
Дібас О.А. КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ ДОНБАСУ (1861-1914 рр.)	290
Грипич С.Н., Граб О.В. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)	294
Гуч С. СТВОРЕННЯ БІБЛОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІСТОРИЧНІ, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ РЕГІОНИ УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	299
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	303
ЗМІСТ	305

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 19

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 30. 09. 2010 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”. Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2010. – Випуск 19. – 309 с.
